

รูปทรงและคุณค่าทางความงามที่ปรากฏบนอุโบสถวัดสนวนวาริพัฒนาราม บ้านหัวหนอง ตำบลหัวหนอง อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น

กิตติสันต์ ศรีรักษา

คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

Forms and aesthetic values in mural paintings at Wat Sanuan Wari Phattanaram, Hua Nong village, Hua Nong sub-district, Ban Phai district, Khon Kaen province

Kittasan Sriruksa

Faculty of Fine and Applied Arts, Khon Kaen University, Thailand

Article Info	: Academic Article
Article History	: Received 8 March 2023
	: Revised 20 March 2023
	: Accepted 21 March 2023
Corresponding Author	: Kittasan Sriruksa
E-mail Address	: kitisri@kku.ac.th

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อจำแนกรูปทรงและวิเคราะห์คุณค่าทางความงามของอุโบสถวัดสนวนวาริพัฒนาราม บ้านหัวหนอง ตำบลหัวหนอง อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น โดยการรวบรวมข้อมูลเพื่อนำมาพรรณนาวิเคราะห์เครื่องมือของการวิจัยเชิงคุณภาพ ได้แก่ แบบสำรวจภาคสนาม และแบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง ข้อมูลที่ได้จากการสำรวจภาคสนามจะใช้วิธีการจำแนกรูปทรงหลักออกเป็นกลุ่มๆ วิเคราะห์ให้เห็นถึงสุนทรียศาสตร์ที่ปรากฏบนรูปทรงของอุโบสถ ผลการวิเคราะห์พบว่า อุโบสถมีรูปแบบผนัง 4 ด้านทั้งภายในและภายนอก ซึ่งมีรูปทรงหลัก ๆ อยู่ 4 รูปทรงคือ รูปทรงมนุษย์ รูปทรงสัตว์ รูปทรงธรรมชาติ และรูปทรงสถาปัตยกรรม ในด้านสุนทรียศาสตร์พบว่าอุโบสถมีคุณค่าทางความงาม 2 ลักษณะ คือ คุณค่าทางรูปทรง และคุณค่าทางเรื่องราว หากวิเคราะห์สุนทรียภาพตามแนวทางสุนทรียศาสตร์จะพบว่าอุโบสถเป็นความงามในลักษณะแบบสัมพัทธ์นิยมซึ่งเกิดจากการรวมแนวความคิดของวัตถุวิสัย และอัตวิสัยหรือจิตวิสัย กล่าวคืออยู่กึ่งกลางระหว่างความเป็นงานที่สมบูรณ์ของคุณสมบัติทางสุนทรียะทางทัศนธาตุ และความรู้สึกทางสุนทรียะของผู้รับรู้

คำสำคัญ : อุโบสถ รูปทรง คุณค่าทางความงาม สัมพัทธ์นิยม

Abstract

This article aims to classify forms and analyze their aesthetic values in mural paintings at Wat Sanuan Wari Phattanaram, Hua Nong village, Hua Nong sub-district, Ban Phai district, Khon Kaen province. The data was compiled to be analytically described through field surveys and non-structured interviews. Methods for collecting data for descriptive analysis were qualitative research tools such as field surveys and unstructured interview. Data obtained from field surveys are used to classify the main forms into groups. Analyze the aesthetics that appear on the forms of mural

paintings. The results of the analysis revealed mural paintings appears on four walls both inside and outside. There are 4 main forms which are human forms, animal forms, natural forms and architectural forms. In terms of aesthetics, it was found that Mural Paintings has 2 characteristics of aesthetic value: forms value and story value If analyzing aesthetics according to aesthetic guidelines, it will be found that mural paintings is a relativistic beauty that arises from the combination of subjective and subjective concepts. It is in the middle between the perfect beauty of the visual aesthetic qualities and aesthetic feelings of the perceiver.

Keywords : Mural paintings Forms Aesthetic values Relativism

บทนำ

“อูบแต้ม” หรือจิตรกรรมฝาผนังแบบอีสาน เป็นผลงานทางด้านศิลปกรรมที่โดดเด่นและเป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวาง มีเอกลักษณ์ สะท้อนความเรียบง่าย และงามตามวิถี ไม่มีกฎเกณฑ์ตายตัว มีอิสระเสรีในการแสดงออกเต็มที่ และที่สำคัญคือการสะท้อนศรัทธาที่มีต่อความเชื่อทั้งในด้านศาสนาและคติชนชาวบ้าน (ตึก แสนบุญ, 2560) ด้วยรูปแบบที่แปลกตา จึงทำให้อูบแต้มอีสานมีความน่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งมีผู้ที่สนใจและได้ทำการศึกษาในรูปแบบวิชาการอย่างกว้างขวาง เช่น งานวิจัยที่บุกเบิกการศึกษาอูบแต้มอีสานอย่างจริงจังของไพโรจน์ สโมสร และคณะ (2532) เรื่องจิตรกรรมฝาผนังอีสาน ต่อมาในงานวิจัยของบุรินทร์ เปล่งดีสกุล (2554) ที่ศึกษาเรื่องพัฒนาการของจิตรกรรมฝาผนังอีสาน โดยมีวัดสนวนวาริพัฒนารามเป็นพื้นที่หนึ่งในกรณีศึกษา นอกจากนั้นยังมีงานวิจัยของจักริน เงินทอง (2557) ได้ศึกษาเรื่องจิตรกรรมฝาผนังอีสานที่ปรากฏอิทธิพลจิตรกรรมไทยภาคกลาง กรณีศึกษาจังหวัดขอนแก่น โดยศึกษาอูบแต้มที่พบในจังหวัดขอนแก่นจำนวน 4 วัดซึ่งอูบแต้มสิมวัดสนวนวาริพัฒนารามก็เป็นหนึ่งในพื้นที่ศึกษา และงานศึกษาของกิตติธันต์ ญาณพิสิษฐ์ (2560) ที่ศึกษาสถานภาพอูบแต้มอีสานศึกษาในช่วง พ.ศ.2554-

2559 โดยงานศึกษาชิ้นนี้เป็นการรวบรวมผลงานวิชาการที่เกี่ยวกับอูบแต้มอีสานแล้วทำการวิเคราะห์ให้เห็นถึงสภาพปัจจุบัน ตัวอย่างงานศึกษาวิจัยที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าเป็นการศึกษาเฉพาะในแบบพื้นฐาน และเป็นงานในเชิงเอกสารเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งยังไม่พบการศึกษาที่จำแนก และวิเคราะห์รูปทรงของสิ่งต่างๆ ที่ปรากฏบนอูบแต้มอย่างจริงจัง

รูปทรง (form) ถือว่าเป็นทัศนธาตุ (visual elements) ที่สำคัญอย่างยิ่งของผลงานศิลปะ เนื่องจากรูปทรงสามารถเป็นตัวกำหนดลักษณะเฉพาะของรูปแบบงานศิลปะประเภทนั้น ๆ รูปทรงในทางสร้างสรรค์หมายถึงเส้นรอบนอกที่ติดกับบริเวณที่ว่าง ทั้งนี้รูปทรงเป็นองค์ประกอบที่สัมพันธ์กันทัศนธาตุอื่น ๆ เช่น รูปร่าง ที่ว่าง แสงเงา เส้น จุด สี พื้นผิว เป็นต้น ทั้งนี้ทัศนธาตุทั้งหมดที่กล่าวมาที่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ หากแต่รูปทรงนั้นจะเป็นภาพรวมขององค์ประกอบทางทัศนธาตุทั้งหมด รูปทรงในอูบแต้มอีสานก็เช่นกันโดยเฉพาะรูปทรงของอูบแต้มที่วัดสนวนวาริพัฒนาราม

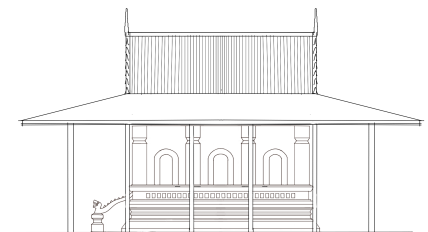
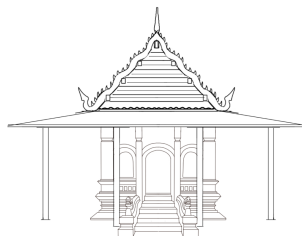
วัดสนวนวาริพัฒนารามตั้งอยู่ที่หมู่ 1 บ้านหัวหนอง ตำบลหัวหนอง อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น

ภายในวัดจะปรากฏรูปแต้มอยู่บนผนังทั้งด้านนอกและด้านในสิม ซึ่งสภาพปัจจุบันของรูปแต้มดังกล่าวเริ่มผุกร่อนเสียหายลงเรื่อย ๆ หากไม่รีบทำการอนุรักษ์หรือรักษาด้วยทางใดทางหนึ่งเป็นไปได้อาจอนาคตอาจไม่เหลือสิ่งเหล่านี้ให้เห็น อย่างไรก็ตามด้วยรูปแบบที่แปลกตาจึงมีความน่าสนใจเป็นอย่างยิ่งทำให้รูปแต้มมีผู้ที่สนใจและได้ทำการศึกษาทั้งในด้านประวัติศาสตร์ความเป็นมา เนื้อหาเรื่องราว รวมไปถึงบทบาทของรูปแต้มแห่งนี้ที่มีต่อชุมชน ดังนั้นเนื้อหาของบทความชิ้นนี้จะ

เป็นการรวบรวมรูปทรงต่าง ๆ ที่ปรากฏบนรูปแต้มวัดสนวนวาริพัฒนารามโดยวิเคราะห์ จำแนกแจกแจงและแบ่งกลุ่มให้ชัดเจน รวมถึงการวิเคราะห์สุนทรียภาพตามแนวทางสุนทรียศาสตร์เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการบันทึกคุณค่าของศิลปะท้องถิ่นให้ดำรงอยู่สืบไป ดังนั้นในบทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์รูปทรงและคุณค่าความงามที่ปรากฏบนรูปแต้มวัดสนวนวาริพัฒนาราม บ้านหัวหนอง ตำบลหัวหนอง อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น

การจำแนกลักษณะรูปทรงของรูปแต้มวัดสนวนวาริพัฒนาราม

ลักษณะโดยทั่วไปของอุโบสถหรือสิมวัดสนวนวาริพัฒนารามในปัจจุบันพบว่า ลักษณะของสิมเป็นอาคารก่ออิฐถือปูน ประเภตสิมทึบ ขนาด 3 ห้อง แผนผังรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า กว้าง 5 เมตร ยาว 7.5 เมตร มีใบเสมาซ้อนกัน 3 แผ่นวางปกรอบอุโบสถ 8 จุด ฐานสิมเป็นฐานบัวลูกแก้วยกสูงจากพื้นประมาณ 1 เมตร

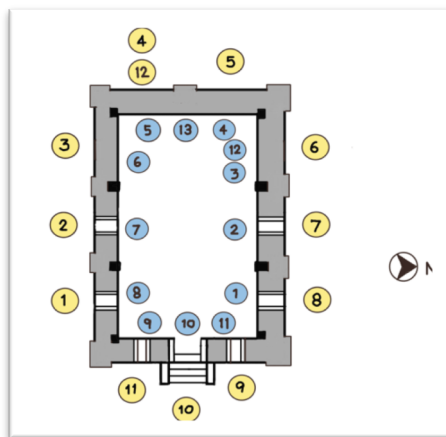
ภาพประกอบที่ 1 สิมวัดสนวนวาริพัฒนาราม

รูปแต้มของวัดสนวนวาริพัฒนารามจะปรากฏบนผนังด้านนอกและด้านในทั้งสี่ด้านของสิม ผนังด้านนอกและด้านในทั้งสี่ด้านของสิมวัดสนวนวาริพัฒนารามมีรูปแต้มปรากฏอยู่โดยรอบ ด้านนอกเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับวรรณกรรมท้องถิ่นเรื่อง “สังข์สินไซ” และรูปแต้มด้านในเป็นเรื่อง “พระเวสสันดรชาดก” วรรณกรรมทั้ง 2 เรื่องวาดโดยแบ่งเป็นตอนและเป็นกัณฑ์ต่าง ๆ การดำเนินเรื่องจะเล่าเรื่องโดยการ

เรียงลำดับภาพต่อเนื่องวนไปตามทิศต่าง ๆ เรียงยาวไปตามผนัง 2 ระดับ คือระดับบนและระดับล่าง ตำแหน่งของการวางภาพรูปแต้มจะเรียงลำดับและวนไปตามผนังสิมตามทิศต่าง ๆ ซึ่งสัมพันธ์กับการดำเนินเนื้อหาของเรื่องหรือวรรณกรรมนั้น กล่าวคือผนังด้านนอกทั้งสี่ด้านมีรูปแต้มปรากฏอยู่โดยรอบเรียงยาวไปตามผนัง 2 ระดับคือระดับบนและระดับล่าง การดำเนินเรื่องจะเริ่มจากระดับบนของผนังฝั่งทิศใต้ เวียน

ขวาไปทางทิศตะวันตก ทิศเหนือ และทิศตะวันออก
จนกลับมาที่ผนังฝั่งทิศใต้อีกครั้ง สืบแต่ต้นด้านในการ
ดำเนินเรื่องจะเริ่มจากระดับบนของผนังฝั่งทิศใต้เวียน
ขวาไปทางทิศตะวันตก ทิศเหนือ และทิศตะวันออก

จนกลับมาที่ผนังฝั่งทิศใต้อีกครั้ง แล้วเริ่มต้นเล่าเรื่อง
ต่อเนื่องไปตามภาพในช่วงล่างตามทิศทางเดิม ดังภาพ
แผนผังด้านล่างนี้

ภาพประกอบที่ 2 แผนผังแสดงการเรียงลำดับภาพของstupamวัดสวนวาริพัฒนา

เมื่อทราบถึงข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับตำแหน่ง
ของstupamที่ปรากฏบนผนังวัดสวนวาริพัฒนาราม
แล้ว ลำดับต่อไปเป็นการนำเสนอข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับ
ลักษณะของรูปทรงรวมไปถึงผลการการจำแนกและ
วิเคราะห์รูปทรงในstupamทั้งผนังด้านนอกและผนัง
ด้านใน จากการสำรวจภาคสนามด้วยการใช้ข้อมูลจาก
ภาพถ่ายที่ถ่ายไว้โดยละเอียด รวมไปถึงการใช้ภาพ

ลายเส้นที่ถอดแบบมาจากภาพถ่ายเหล่านั้นซึ่งภาพ
ลายเส้นจะสามารถมองเห็นรูปทรงของstupamได้อย่าง
ชัดเจน โดยจะเริ่มวิเคราะห์จากผนังด้านนอกไปสู่ผนัง
ด้านในและเรียงลำดับข้อมูลไปตามเนื้อหาของ
วรรณกรรมตามทิศต่าง ๆ มีเนื้อหาและรายละเอียด
ของลักษณะรูปทรงบนstupamdังต่อไปนี้

1. ผนังด้านนอก

stupamที่ปรากฏบนผนังด้านนอกฝั่งทิศใต้
เขียนไว้เหนือแนววงโค้งของขอบหน้าต่างซึ่งเป็น
เรื่องราวเกี่ยวกับวรรณกรรมเรื่องสังข์สินไซที่การลำดับ
ภาพจะเรียงไปตามเนื้อหาของวรรณกรรมในตอน
ที่กล่าวถึงเมืองเป้งจานซึ่งครองเมืองโดยพระยาสุรราช
ตอนนางสุมนทาน้องสาวพระยาสุรราชชมสวน ตอน
ยักษ์กุมภกัณฑ์มาลักพาตัวนางสุมนทา และกล่าวถึงการ
กำเนิดสินไซ สังข์ทอง สีโท และท้าวทั้ง 6

รูปทรงที่ปรากฏบนผนังด้านนอกฝั่งทิศ
ตะวันตกเป็นส่วนประกอบในเรื่องราวที่กล่าวถึง
วรรณกรรมสังข์สินไซที่ต่อเนื่องมาจากผนังฝั่งทิศใต้
บริเวณผนังช่วงบนในตอนสินไซ สีโท สังข์ทอง และ
ท้าวทั้ง 6 ออกเดินทางเพื่อตามหานางสุมนทาที่ถูก
ลักพาตัวไป และตอนสินไซและสีโทต่อสู้กับงูช่วง ช่วง
ล่างจะเขียนภาพเกี่ยวกับบนรกภูมิ การละเล่นพื้นบ้าน
หัวล้านชนกัน และการสู้รบระหว่างสินไซ สีโท สังข์

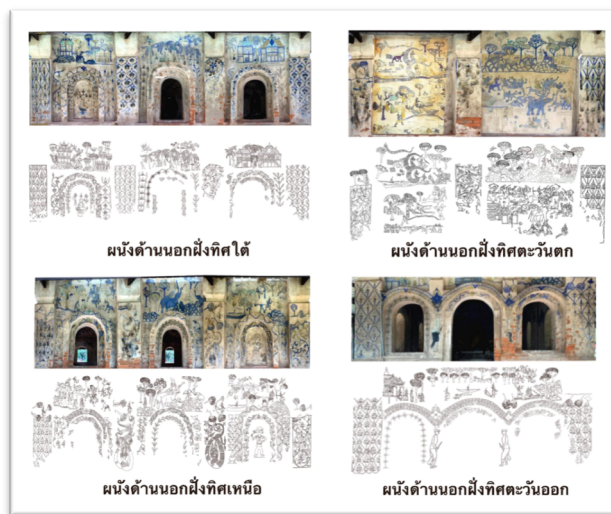
ทองคำกับยักษ์กุมภัณฑ์และเหล่าบริวารยักษ์ซึ่งภาพนี้เป็นตอนจบของการเล่าเรื่องสังข์สินไช

รูปทรงที่ปรากฏบนผนังด้านนอกฝั่งทิศใต้เขียนไว้เหนือแนววงโค้งของขอบหน้าต่างเป็นส่วนประกอบเรื่องราวของวรรณกรรมสังข์สินไชในตอนที่กล่าวถึงการเดินทางผ่านด่านต่าง ๆ ของสินไช สีโห และสังข์ทอง

รูปทรงที่ปรากฏบนผนังด้านนอกฝั่งทิศตะวันออกเขียนไว้เหนือแนววงโค้งของขอบหน้าต่าง

เป็นส่วนประกอบเรื่องราวของวรรณกรรมสังข์สินไชในตอนทีสินไชและสังข์ทองเดินทางผ่านด่านกินรีจนไปพบนางสุมนดาที่เมืองยักษ์

อุปแต้มที่ปรากฏบนผนังด้านนอกโดยเรียงลำดับตามการเล่าเรื่องของวรรณกรรมจากผนังฝั่งทิศใต้ไปยังทิศตะวันตก ทิศเหนือ ทิศตะวันตก และทิศตะวันออก รูปทรงบนอุปแต้มตามผนังดังกล่าวจะมีลักษณะดังภาพด้านล่างนี้

ภาพประกอบที่ 3 ลักษณะลายเส้นรูปทรงบนอุปแต้มที่ถอดจากผนังด้านนอก

2. ผนังด้านใน

รูปทรงที่ปรากฏบนผนังด้านในฝั่งทิศเหนือเขียนไว้เหนือแนววงโค้งของขอบหน้าต่างเช่นกับด้านนอก เป็นส่วนประกอบเรื่องราวในพระเวสสันดรชาดกตอนที่กล่าวถึงกัณฑ์ที่ 1 กัณฑ์ทศพร กัณฑ์ที่ 2 ทานกัณฑ์ และกัณฑ์ที่ 3 กัณฑ์วนประเวศน์โดยเรียงลำดับไปตามผนังด้านบน ส่วนด้านล่างจะเป็นลวดลายพรรณพฤกษาหรือเครือเถาที่แทรกภาพบุคคลและภาพสัตว์ รวมทั้งในช่วงล่างของภาพกัณฑ์วนประเวศน์จะเป็นภาพที่ต่อเนื่องกับภาพบนผนังด้านล่างฝั่งทิศตะวันตกในกัณฑ์ที่ 13 นครกัณฑ์

รูปทรงที่ปรากฏบนผนังด้านในฝั่งทิศตะวันตกเขียนไว้เหนือแนววงโค้งของขอบหน้าต่างเป็นส่วนประกอบเรื่องราวของเวสสันดรชาดกแบ่งเป็นช่วงบนและช่วงล่าง ช่วงบนกล่าวถึงกัณฑ์ที่ 5 กัณฑ์ชูชก และกัณฑ์ที่ 6 กัณฑ์จุลพน ช่วงล่างกล่าวถึงกัณฑ์ที่ 13 นครกัณฑ์

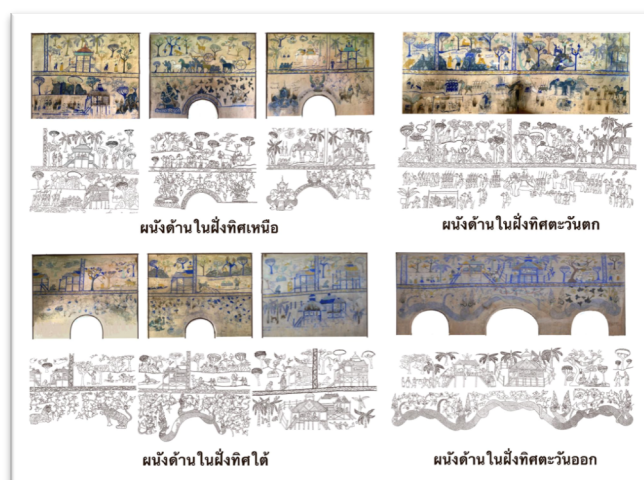
รูปทรงที่ปรากฏบนผนังด้านในฝั่งทิศใต้เป็นส่วนประกอบเรื่องราวของเวสสันดรชาดกแบ่งเป็นช่วงบนและช่วงล่าง ช่วงบนกล่าวถึงกัณฑ์ที่ 7 กัณฑ์มหาพน กัณฑ์ที่ 8 กัณฑ์กุมาร กัณฑ์ที่ 9 กัณฑ์

มัทรี และกัณฑ์ที่ 10 กัณฑ์สักกบรรพ ช่วงล่างกล่าวถึงกัณฑ์ที่ 13 นครกัณฑ์ และช่วงล่างของผนังจะวาดลวดลายเครือเถาที่แทรกภาพบุคคล และภาพสัตว์

รูปทรงที่ปรากฏบนผนังด้านในฝั่งทิศตะวันออกแบ่งเป็นช่วงบนและช่วงล่าง ช่วงบนกล่าวถึงกัณฑ์ที่ 11 กัณฑ์มหาราชและกัณฑ์ที่ 12 กัณฑ์

ฉกษัตริย์ กัณฑ์ที่ 10 กัณฑ์สักกบรรพและช่วงล่างของผนังจะวาดลวดลายเครือเถาที่แทรกภาพพญานาคเกี่ยวพันกันประดับขอบซุ้มประตูและซุ้มหน้าต่าง

รูปประดับที่ปรากฏบนผนังด้านในโดยเรียงลำดับตามการเล่าเรื่องของวรรณกรรมจากผนังฝั่งทิศเหนือไปยังทิศตะวันตก ทิศใต้ และทิศตะวันออก รูปทรงบนรูปประดับตามผนังดังกล่าวจะมีลักษณะดังภาพด้านล่างนี้

ภาพประกอบที่ 4 ลักษณะลายเส้นรูปทรงบนรูปประดับที่ถอดจากผนังด้านใน

รูปทรงที่ปรากฏในรูปประดับทั้งผนังด้านนอกและด้านในจากที่กล่าวมาทั้งหมด เป็นส่วนประกอบเรื่องราวในวรรณกรรมทั้งเรื่องสังข์สินไชและพระเวสสันดรชาดก รูปทรงที่ปรากฏในรูปประดับดังกล่าวได้แก่ รูปทรงมนุษย์ รูปทรงสัตว์ รูปทรงธรรมชาติ และรูปทรงสถาปัตยกรรม ทั้ง 4 รูปทรงมีความหลากหลายซึ่งมีทั้งความคล้ายกันและต่างกันของรูปทรง แต่โดยภาพรวมแล้วนับว่ารูปทรงทั้งหมดสามารถสร้างความงามที่เป็นลักษณะเฉพาะมีความน่าสนใจและบอกเล่าเรื่องราวได้เป็นอย่างดีโดยมีรายละเอียดดังนี้

รูปทรงมนุษย์ที่ปรากฏบนรูปประดับประกอบไปด้วยรูปทรงของตัวละครในวรรณกรรมซึ่งมีทั้งผู้ชายผู้หญิง และยักษ์ รูปทรงมนุษย์ทั้งหญิงและชายจะมีทั้ง

ที่แต่งกายแบบกษัตริย์คือตัวละคร สินไช นางสุมนดา พระยาสุทราษ มเหสี ส่วนการแต่งกายแบบชาวบ้านธรรมดา คือ สนม บริวาร รวมทั้งชาวเมือง ส่วนยักษ์นั้นมีการแต่งกายแบบกษัตริย์คือ ตัวละครยักษ์กุมภกัณฑ์ ในรูปทรงมนุษย์เหล่านี้จะมีบางรูปทรงที่มีการจับหรือถือสิ่งของต่าง ๆ ตามเนื้อหาของวรรณกรรม เช่น อาวุธต่าง ๆ เป็นต้น รูปทรงมนุษย์ที่พบมีทั้งรูปทรงแบบเต็มตัวและรูปทรงแบบเห็นเพียงบางส่วนเช่น ใบหน้า ลำตัวครึ่งท่อนบน ซึ่งโดนบดบังด้วยรูปทรงอื่น เช่น สถาปัตยกรรม ต้นไม้ หรือนั่งบนลำตัวม้า ช้าง รวมทั้งที่เลือนหายไปจากการผุกร่อนของผนัง หากวิเคราะห์โดยการจำแนกเป็นกลุ่มจะพบว่า มีรูปทรงที่เป็นแบบรูปทรงมนุษย์แบบเดี่ยว รูปทรงมนุษย์แบบคู่ และ

รูปทรงมนุษย์แบบกลุ่ม ดังภาพลายเส้นตัวอย่าง
ด้านล่างนี้

ภาพประกอบที่ 5 ลายเส้นตัวอย่างรูปทรงมนุษย์ที่ปรากฏบนชุดผ้า

รูปทรงสัตว์ที่ปรากฏบนชุดผ้ามีอยู่หลายชนิด หากวิเคราะห์โดยการจำแนกเป็นกลุ่มจะพบว่ามีรูปทรงสัตว์อยู่ 2 กลุ่มคือ สัตว์ที่มีอยู่จริงตามธรรมชาติ และสัตว์ในจินตนาการ อันประกอบไปด้วย รูปทรงสัตว์แบบตามธรรมชาติ ได้แก่ รูปทรงนกชนิดต่าง ๆ เช่น นกแก้ว นกยางเขน นกฮูก นกยูง เป็นต้น รูปทรงของสัตว์สี่เท้าเช่น กระรอก กระต่าย ชะมด หมูป่า ลิง กวาง เสือ ม้า ช้าง เป็นต้น ส่วนรูปทรงสัตว์แบบตามจินตนาการที่พบได้แก่ สี่หอ (คชสีห์) สิงห์ ครุฑ นกหัสดี

พญานาค เป็นต้น เป็นที่น่าสนใจเกี่ยวกับรูปทรงของสัตว์แบบตามจินตนาการนั้น เป็นรูปทรงที่สัมพันธ์กับลวดลายที่วาดขึ้นเพื่อประดับส่วนเสาของอาคารซึ่งไม่เกี่ยวข้องกับสัตว์ในวรรณกรรม รูปทรงสัตว์ที่พบมีทั้งรูปทรงแบบเต็มตัวและรูปทรงแบบเห็นเพียงบางส่วน เนื่องรูปทรงของสัตว์บางส่วนจะถูกบังด้วยต้นไม้หรือโขดหรือเลือนหายไปจากการผุกร่อนของผนังเป็นต้น ดังภาพลายเส้นด้านล่างนี้

ภาพประกอบที่ 6 ลายเส้นตัวอย่างรูปทรงสัตว์ที่ปรากฏบนชุดผ้า

รูปทรงธรรมชาติที่ปรากฏบนชุดผ้าไหมนี้มีทั้งที่เป็นรูปทรงต้นไม้ รูปทรงของโชติหิน และรูปทรงของแม่น้ำหรือลำธาร โดยเฉพาะรูปทรงต้นไม้มีอยู่หลายลักษณะซึ่งบางต้นพบอยู่จริงตามธรรมชาติเช่น ต้นมะพร้าว ต้นตาล ต้นกล้วย ต้นไทร เป็นต้น ต้นไม้หลายต้นจะมีลักษณะแปลกตาซึ่งเกิดจากการเลียนแบบโดยอ้างอิงจากต้นไม้ในธรรมชาติโดยเฉพาะลักษณะของต้นไม้ป่าแบบเบญจพรรณที่พบในภูมิภาค

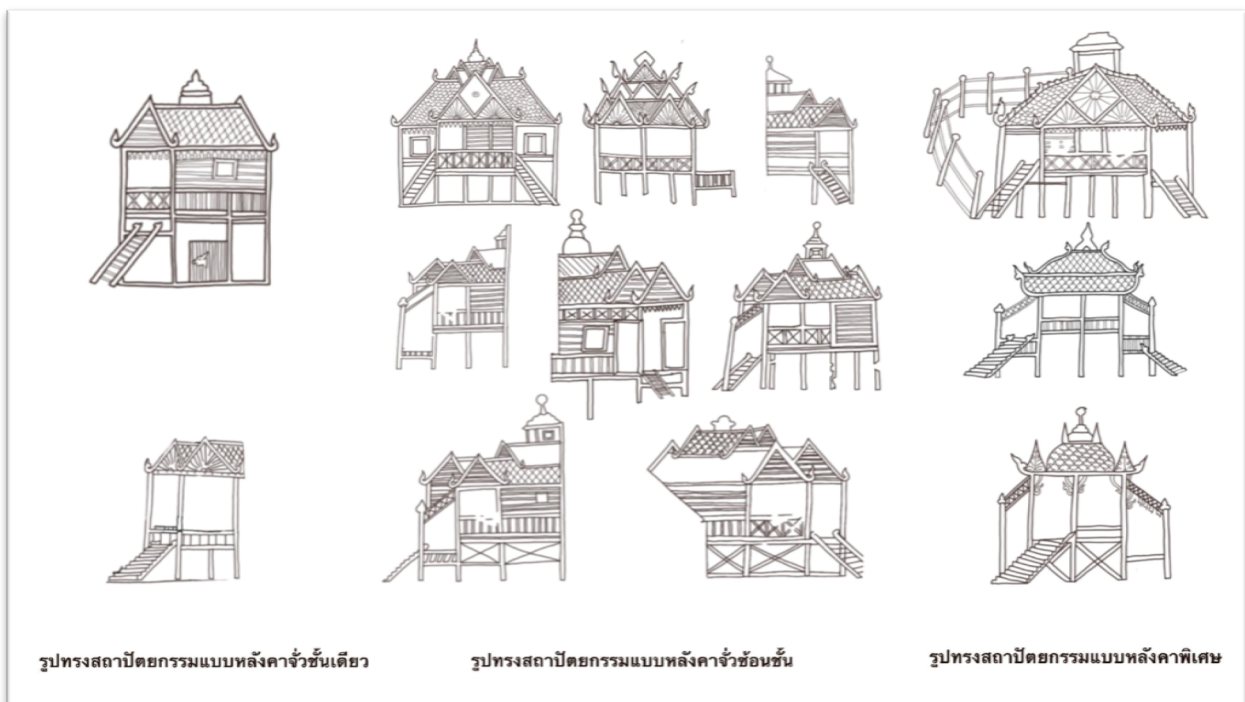
แถบนี้ บางต้นแสดงลักษณะของการถูกตัดโค่น นอกจากต้นไม้แล้วลวดลายเครือเถาที่ใช้เป็นลวดลายประดับก็ถือได้ว่าเป็นรูปทรงธรรมชาติอีกแบบหนึ่ง หากวิเคราะห์โดยการจำแนกเป็นลักษณะจะพบว่า รูปทรงธรรมชาติมี 2 กลุ่ม คือ รูปทรงธรรมชาติแบบคล้ายจริงและรูปทรงธรรมชาติแบบลวดลายประดับดังภาพลายเส้นด้านล่างนี้

ภาพประกอบที่ 7 ลายเส้นตัวอย่างรูปทรงธรรมชาติที่ปรากฏบนชุดผ้าไหม

รูปทรงสถาปัตยกรรมที่ปรากฏบนชุดผ้าไหมนี้เป็นภาพแทนสถานที่สำคัญที่อยู่ในวรรณกรรม เช่น วัง เมือง รวมไปถึงบ้านเรือนของตัวละครในวรรณกรรม รูปทรงสถาปัตยกรรมมีลักษณะคล้ายเรือนพื้นถิ่นในภาคอีสานกล่าวคือ เป็นเรือนยกพื้นมีใต้ถุนเรือนแต่ละหลังมีลักษณะที่แตกต่างกันทั้งรูปแบบ โครงสร้าง ส่วนประกอบเครื่องตกแต่ง และลวดลายต่าง ๆ หากวิเคราะห์โดยการจำแนกเป็นลักษณะของ

รูปทรงหลังคาจะพบว่ารูปทรงสถาปัตยกรรมมี 3 กลุ่ม คือ รูปทรงสถาปัตยกรรมแบบหลังคาจั่วเดี่ยว รูปทรงสถาปัตยกรรมแบบหลังคาจั่วซ้อนชั้น และรูปทรงสถาปัตยกรรมแบบหลังคาพิเศษ ซึ่งลักษณะของหลังคาพิเศษนี้มีความสัมพันธ์กับหลังคาทรงโดมรวมทั้งหลังคาทรงปั้นหยา รูปทรงสถาปัตยกรรมดังภาพลายเส้นด้านล่างนี้

ภาพประกอบที่ 8 ลายเส้นตัวอย่างรูปทรงสถาปัตยกรรมที่ปรากฏบนฮูบแต้ม

การวิเคราะห์โดยการจำแนกลักษณะของรูปทรงที่ปรากฏในฮูบแต้มวัดสวนวาริพัฒนารามทั้งผนังด้านนอกและด้านใน สามารถจำแนกเป็นกลุ่มใหญ่ ๆ ได้ 4 กลุ่มคือ รูปทรงมนุษย์ รูปทรงสัตว์ รูปทรงธรรมชาติ และรูปทรงสถาปัตยกรรม ทั้ง 4 รูปทรงมีความหลากหลายซึ่งมีทั้งความคล้ายกันและต่างกันของรูปทรง รูปทรงจากที่กล่าวมาทั้งหมดเป็น

ส่วนประกอบเรื่องราวในวรรณกรรมทั้งเรื่องสังข์สินไช และพระเวสสันดรชาดกรวมไปถึงลวดลายที่ใช้ตกแต่งโดยภาพรวมแล้วนับว่ารูปทรงทั้งหมดสามารถบอกเล่าเรื่องราวของวรรณกรรมได้เป็นอย่างดีและที่สำคัญหากวิเคราะห์สุนทรียภาพของรูปทรงในฮูบแต้มจะสามารถอธิบายความงามที่ลักษณะเฉพาะที่มีความน่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง

คุณค่าความงามของรูปทรงที่ปรากฏในฮูบแต้มวัดสวนวาริพัฒนาราม

การวิเคราะห์สุนทรียภาพของรูปทรงที่ปรากฏในฮูบแต้มวัดสวนวาริพัฒนารามในครั้งนี้เป็นการสะท้อนคุณค่าความงามหรือคุณค่าของสุนทรียภาพที่เกิดขึ้นโดยใช้แนวคิดของมัย ตะติยะ (2547) ซึ่งแบ่งการรับรู้คุณค่าความงามไว้ 2 ประเภทคือ คุณค่าทางความงามและคุณค่าทางเรื่องราว

คุณค่าทางความงามในรูปทรงที่ปรากฏบนฮูบแต้มที่ทั้งผนังด้านนอกและด้านในประกอบไปด้วย

รูปทรงที่สะท้อนคุณค่าความงามโดยผ่านรูปทรงของตัวละครและองค์ประกอบต่าง ๆ มากมายหลายรูปแบบ หลายลักษณะ แต่ในภาพรวมแล้วมีความเป็นเอกภาพในผลงานเป็นอย่างมากกล่าวคือ รูปทรงที่สร้างสรรค์ขึ้นสามารถสะท้อนลักษณะเฉพาะของฝีมือช่างแต้ม รวมไปถึงสุนทรียภาพที่เกิดขึ้นโดยสังเกตได้จากจังหวะ ลีลาและขนาดของรูปทรงทั้งหมดที่ปรากฏในฮูบแต้มบนลิ่มหลังนี้ได้แก่ รูปทรงมนุษย์ รูปทรงสัตว์

รูปทรงธรรมชาติ และรูปทรงสถาปัตยกรรม โดยมีรายละเอียดดังนี้

รูปทรงแรกทีกล่าวถึงคือ รูปทรงมนุษย์ที่ปรากฏบนรูปปั้นประกอบไปด้วยรูปทรงของผู้ชาย ผู้หญิง และยักษ์ รูปทรงมนุษย์ทั้งหญิงและชายเกิดจากการใช้เส้นที่ลากเชื่อมต่อไปตามสัดส่วนของร่างกายลักษณะของเส้นจะมีความเป็นอิสระเห็นได้

จากสัดส่วนทั้งระหว่างรูปทรงมนุษย์เทียบกับรูปทรงมนุษย์บางภาพจะมีขนาดไม่เท่ากัน ในขณะเดียวกันสัดส่วนของส่วนต่าง ๆ ในรูปทรงมนุษย์บางภาพอาจจะมีสัดส่วนที่ไม่สมดุลกันเช่น ศีรษะ แขนขา ลำตัว ลักษณะของการใช้เส้นอย่างอิสระเป็นสุนทรียภาพที่สะท้อนคุณค่าทางความงามที่มีลักษณะเฉพาะตัวอีกอย่างหนึ่ง ตามตัวอย่างภาพลายเส้นด้านล่างนี้

ภาพประกอบที่ 9 ตัวอย่างของสุนทรียภาพในความเป็นอิสระของการใช้เส้นที่ทำให้เกิดสัดส่วนที่แตกต่างกันของรูปทรงมนุษย์

นอกจากนั้นแล้วในการตกแต่งรูปทรงมนุษย์ เช่น เครื่องแต่งกาย เครื่องประดับ และสิ่งของต่าง ๆ ยังปรากฏสุนทรียภาพอันเกิดจากความสัมพันธ์ในการใช้เส้นและจุด กล่าวคือเส้นที่ใช้จะมีทั้งเส้นโค้ง เส้นทแยง และเส้นตัดในการสร้างเป็นโครงสร้างของลวดลาย เช่น ลายตาราง ลายวงกลม หรือลวดลายแบบเรขาคณิต จากนั้นช่างแต้มจะใช้จุดในลักษณะ

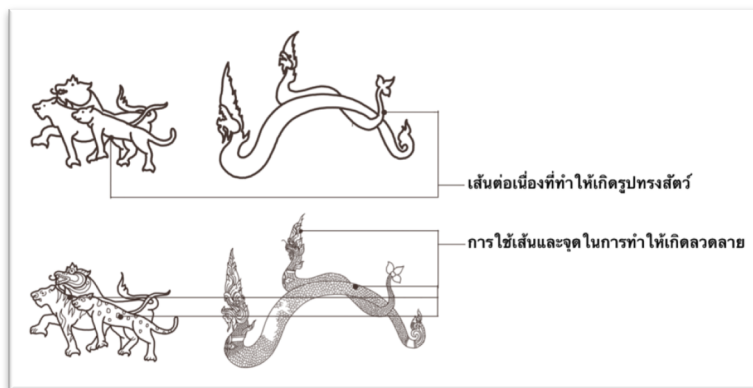
ซ้ำ ๆ เพื่อสร้างรายละเอียดเพิ่มเติมเข้าไปความสัมพันธ์ของเส้นและจุดดังกล่าวสร้างความน่าสนใจชวนให้สังเกตจนเกิดความเพลิดเพลินตามไปด้วย สิ่งเหล่านี้ทำให้เกิดสุนทรียภาพที่มีคุณค่าในทางความงามเป็นความงามที่มีลักษณะเฉพาะตามแบบฉบับท้องถิ่นของตน

ภาพประกอบที่ 10 ตัวอย่างของสุนทรียภาพในรูปทรงมนุษย์อันเกิดจากความสัมพันธ์ในการใช้เส้นและจุด

รูปทรงที่สองคือ รูปทรงสัตว์ที่ปรากฏบนรูป
แต่มีอยู่หลายชนิดทั้งที่เป็นสัตว์ที่มีอยู่จริงตาม
ธรรมชาติและสัตว์ในจินตนาการ รูปทรงสัตว์ที่พบมีทั้ง
รูปทรงแบบเต็มตัวและรูปทรงแบบเห็นเพียงบางส่วน
รูปทรงสัตว์เกิดจากการใช้เส้นที่ลากเชื่อมต่อไปตาม
สัดส่วนของร่างกายสัตว์ ลักษณะของเส้นจะมีความ
เป็นอิสระ สัดส่วนของรูปทรงสัตว์บางภาพจะมีขนาด

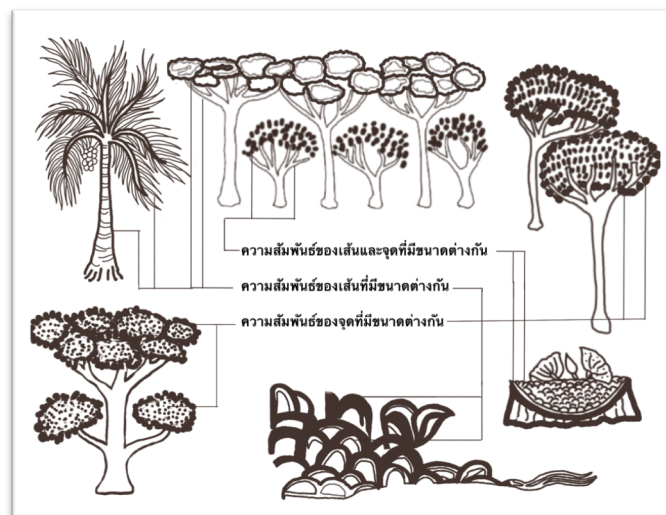
ใกล้เคียงกับสัดส่วนของความเป็นจริง ในขณะเดียวกัน
มีการใช้เส้นโค้ง เส้นตรง และจุดในการสร้างลวดลายที่
แสดงลักษณะเฉพาะของสัตว์ชนิดนั้น ๆ ลักษณะของ
การใช้เส้นและจุดเป็นการสร้างความสัมพันธ์ในการ
สร้างรูปทรงของสัตว์อย่างอิสระเป็นสุนทรียภาพที่
สะท้อนคุณค่าทางความงามที่มีลักษณะเฉพาะของรูป
แต่มิฉะนั้น ตามตัวอย่างภาพลายเส้นด้านล่างนี้

ภาพประกอบที่ 11 ตัวอย่างของสุนทรียภาพในรูปทรงสัตว์อันเกิดจากความสัมพันธ์ในการใช้เส้นและจุด

รูปทรงที่สามคือ รูปทรงธรรมชาติที่ปรากฏ
บนรูปแต่มิฉะนั้นเป็นรูปทรงต้นไม้ ลานโชดหิน และ
แหล่งน้ำ รูปทรงธรรมชาติส่วนใหญ่จะเกิดจากการใช้
เส้นในการสร้างรูปทรงซึ่งมีทั้งเส้นที่มีขนาดเล็กและ
บางกับเส้นที่มีความหนาและใหญ่ โดยเฉพาะรูปทรง
ต้นไม้ที่มีการใช้เส้นอยู่หลายลักษณะซึ่งบางต้นใช้เส้น
หนาเพื่อสร้างลำต้นของต้นไม้ เช่น ต้นหมาก ต้น
มะพร้าว และอีกหลายต้นใช้จุดขนาดใหญ่เพื่อแทนค่า
พุ่มไม้และใช้เส้นขนาดเล็กในการสร้างลำต้น การใช้

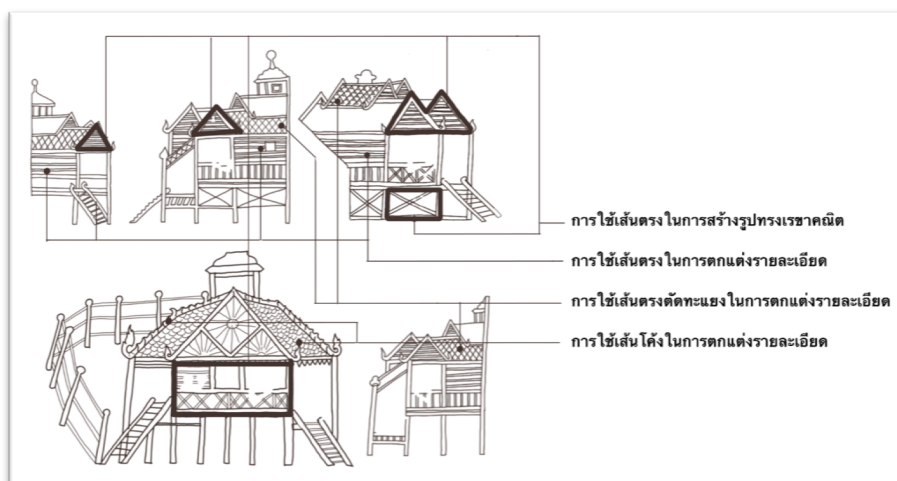
ขนาดของเส้นและจุดที่แตกต่างกันนี้ทำให้เกิดจังหวะ
ขององค์ประกอบที่สวยงาม นอกจากรูปทรงของต้นไม้
แล้วยังมีรูปทรงธรรมชาติที่น่าสนใจอีก เช่น รูปทรง
ของลานโชดหิน และแหล่งน้ำ ที่มีลักษณะแปลกตาซึ่ง
เกิดจากการใช้เส้นแบบอิสระที่มีลักษณะแปลกตาและ
น่าสนใจซึ่งทำให้เกิดสุนทรียภาพที่สามารถสะท้อน
คุณค่าทางความงามได้อย่างมีเอกลักษณ์ตามตัวอย่าง
ภาพลายเส้นด้านล่างนี้

ภาพประกอบที่ 12 ตัวอย่างของสุนทรียภาพในรูปทรงธรรมชาติอันเกิดจากความสัมพันธ์ในการใช้เส้นและจุด

รูปทรงที่สี่คือ รูปทรงสถาปัตยกรรมที่ปรากฏบนรูปแต้มมีลักษณะคล้ายเรือนพื้นถิ่นอีสาน กล่าวคือเป็นเรือนจั่ว ยกพื้นมีใต้ถุน รูปทรงสถาปัตยกรรมแต่ละหลังแตกต่างกันทั้งรูปแบบโครงสร้าง ส่วนประกอบเครื่องตกแต่ง และลวดลายต่าง ๆ จะใช้เส้นตรงแบบเรียบง่ายเป็นตัวกำหนดรูปทรง โดยส่วนใหญ่แล้วมักเป็นรูปทรงสี่เหลี่ยมแบบเรขาคณิต ในส่วนของรายละเอียดที่ปรากฏในสถาปัตยกรรมจะใช้เส้นในตรงเป็นหลักเพื่อทำให้เกิดลวดลาย เช่น เส้นตัดทแยงใช้

แทนลักษณะของกระเบื้องหลังคาหรืออาจมีการใช้เส้นโค้งบ้างเล็กน้อยในการสร้างลักษณะของแป้นหลังคาเช่นกัน อีกทั้งยังมีการใช้เส้นแนวนอนและแนวตั้งแทนลักษณะของแผ่นผนังเรือน เป็นต้น การใช้เส้นตรงเพื่อสร้างรูปทรงโดยเฉพาะรูปทรงเรขาคณิตนี้ทำให้เกิดความรู้สึกถึงความมั่นคงแข็งแรงของสิ่งปลูกสร้าง นอกจากนั้นยังเกิดสุนทรียภาพที่สามารถสะท้อนคุณค่าความงามของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นอีสานได้เป็นอย่างดี ตามตัวอย่างภาพลายเส้นด้านล่างนี้

ภาพประกอบที่ 13 ตัวอย่างของสุนทรียภาพในรูปทรงสถาปัตยกรรมที่มีลักษณะเป็นทรงเรขาคณิตอันเกิดจากการใช้เส้นตรงแบบเรียบง่าย

จากการวิเคราะห์คุณค่าทางความงามในรูปทรงที่ปรากฏบนรูปปั้นซึ่งได้แก่ รูปทรงมนุษย์ รูปทรงสัตว์ รูปทรงธรรมชาติ และรูปทรงสถาปัตยกรรม รูปทรงเหล่านี้สามารถสะท้อนสุนทรียภาพอันมีลักษณะเฉพาะตัวโดยการใช้เส้นและจุดที่ทำให้เกิดเป็นรูปทรงต่าง ๆ กล่าวได้ว่าเป็นคุณค่าทางความงามแบบท้องถิ่นอีสานซึ่งเป็นสุนทรียภาพที่เกิดจากความเรียบง่ายและเป็นอิสระในการสร้างสรรค์ของช่างแต่มีตามแบบฉบับของศิลปะพื้นถิ่นที่ไม่เหมือนที่ใด นอกจากนั้นแล้วยังมีสุนทรียภาพอันเกิดจากคุณค่าทางเรื่องราวที่รูปปั้นในสมัยหลังนี้สามารถสะท้อนออกมาให้เห็นอย่างมีนัยยะสำคัญ

คุณค่าทางเรื่องราวจากรูปทรงที่ปรากฏบนรูปปั้นทั้งผนังด้านนอกและด้านในประกอบไปด้วยรูปทรงที่สะท้อนคุณค่าทางสุนทรียภาพผ่านการบอกเล่าเรื่องราวของวรรณกรรมเรื่องสังข์สินไชและเวสสันดรชาดกเป็นคุณค่าทางเรื่องราว (content value) ในเชิงวรรณคดี นิทานพื้นบ้าน สำนวน คำพังเพย สุภาษิต ซึ่งเรื่องราวดังกล่าวถูกเล่าผ่านรูปทรงที่ประกอบกันขึ้นทั้งรูปทรงมนุษย์ รูปทรงสัตว์ รูปทรงธรรมชาติ และรูปทรงสถาปัตยกรรม ทำให้ผู้พบเห็นสามารถเข้าใจและเข้าถึงสาระของเรื่องราวในวรรณกรรมเหล่านั้นได้เป็นอย่างดี

รูปทรงที่ปรากฏบนรูปปั้นเป็นการแสดงลักษณะบ่งบอกถึงความหมายเรื่องราวความเกี่ยวข้องและจุดประสงค์แฝงอยู่ในรูปปั้น สามารถบอกเนื้อหาสาระสำคัญว่าศาสนา และศีลธรรมเป็นสิ่งสำคัญต่อสังคม กล่าวคือพระเวสสันดรชาดกที่กล่าวถึงการ “ทาน” ซึ่งถือว่าเป็นหัวใจสำคัญของพุทธศาสนิกชนส่วนวรรณกรรมเรื่องสังข์สินไชนั้นเป็นวรรณกรรมพื้นบ้านที่ถือว่าเป็นชาดกนอกนิบาตที่สามารถสื่อสารให้ชาวบ้านรับรู้เรื่องคุณธรรมและศีลธรรมของมนุษย์

ได้เป็นอย่างดี นอกจากนั้นรูปปั้นในแต่ละผนังสามารถบอกเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ลักษณะทางภูมิศาสตร์ สถาปัตยกรรม ประเพณี การละเล่นพื้นบ้าน และวิถีการดำเนินชีวิตของผู้คนและสังคมในยุคนั้น เปรียบเสมือนการบันทึกเรื่องราวที่เกิดขึ้นในอดีตซึ่งถือว่ามีคุณค่าในเชิงข้อมูลที่ทำให้เราเข้าใจอดีตและสามารถนำมาเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตและสภาพปัจจุบันที่เกิดขึ้นของสังคมของอีสานในเวลานี้ ดังนั้นคุณค่าของเรื่องราวที่ผ่านรูปทรงในรูปปั้นจึงทำให้มองเห็นและเข้าใจได้ง่าย

คุณค่าทางเรื่องราวบนรูปปั้นนอกจากจะนำไปสู่การรับรู้ที่ก่อให้เกิดสุนทรียภาพ และสุนทรียรสแล้ว เรื่องราวที่กล่าวถึงในวรรณกรรมทั้ง 2 เรื่องยังสามารถนำมาใช้เป็นเครื่องมือหรือเป็นกลไกหนึ่งในการขัดเกลาและควบคุมสังคมได้ กล่าวคือหากผู้ใดรับรู้ถึงแก่นที่แท้จริงของวรรณกรรมจะพบว่ารูปปั้นเหล่านั้นกำลังสื่อสารเพื่อสอนศีลธรรมหรือแนวคิดแนวปฏิบัติที่ดีงามต่อคนในสังคมซึ่งเปรียบเสมือนเป็นการขัดเกลาผู้คนในสังคมไปด้วย ในขณะที่เดียวกันเมื่อผู้คนในสังคมเกิดการยอมรับในศีลธรรม และแนวคิดแนวปฏิบัติเหล่านั้น ก็จะนำไปสู่การสอดส่องดูแลคนในสังคมด้วยกันเปรียบเสมือนการควบคุมทางสังคมเพื่อให้เกิดการพึ่งพาอาศัยและอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข การเข้าใจคุณค่าทางเรื่องราวของรูปปั้นอันมีศีลธรรมเป็นหลักคิดและเป็นแนวทางในการปฏิบัติจึงเปรียบเสมือนการขัดเกลาทางสังคมโดยทางอ้อมเช่นเดียวกันกับการชมภาพยนตร์ การดูโทรทัศน์ ตลอดจนการอ่านหนังสือพิมพ์ และการฟังวิทยุ ผู้รับจะเรียนรู้โดยไม่รู้ตัวโดยสิ่งที่เรียนรู้จะค่อยๆ ซึมซับเข้าไปจิตใต้สำนึกว่าสิ่งนั้นเป็นสิ่งที่สังคมยอมรับ ซึ่งจะช่วยให้เกิดการปรับตัวและการพัฒนาบุคลิกของผู้คนในสังคมได้

โดยทั่วไปแล้วคุณค่าของเรื่องราวที่ผ่านรูปทรงในรูปแบบอาจทำให้มองเห็นและเข้าใจได้ง่ายกว่าคุณค่าทางด้านความงามที่ต้องอาศัยประสบการณ์ในการรับรู้ด้านทัศนธาตุซึ่งแต่ละบุคคลอาจตีความแตกต่างกันไปทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพสังคม ศาสนา วัฒนธรรม สภาวะจิตใจ อารมณ์ และศรัทธา ดังนั้นประสบการณ์ในการรับรู้ความงามทางศิลปะของแต่ละ

บุคคลจึงแตกต่างกัน แต่ใช้ว่าคุณค่าทางเรื่องราวจะไม่มี ความงามหากแต่มีความงามเช่นเดียวกัน เพราะคุณค่าทางความงามและเรื่องราวสามารถเปลี่ยนแปลงไปตามความเชื่อและรสนิยมของมนุษย์ในสังคมแต่ละสมัย การมองคุณค่าในแต่ละสมัยจึงมีความแตกต่างกันออกไป

สรุปผลและอภิปรายผลการวิเคราะห์ข้อมูล

1.สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ในด้านการวิเคราะห์รูปทรงของรูปแบบจากฝานางด้านนอกทั้ง 4 ด้าน และผนังด้านในทั้ง 4 ด้าน โดยเริ่มจากผนังทิศใต้ต่อไปยังผนังฝั่งทิศตะวันตกต่อไปยังผนังทิศเหนือ และสิ้นสุดที่ผนังทิศตะวันออก ซึ่งพบว่ามีรูปทรงหลักๆ อยู่ 4 รูปทรง คือ รูปทรงมนุษย์ ประกอบไปด้วย รูปทรงมนุษย์แบบเดี่ยว รูปทรงมนุษย์แบบคู่ และรูปทรงมนุษย์แบบกลุ่ม รูปทรงสัตว์ ประกอบไปด้วยด้วย รูปทรงสัตว์แบบตามธรรมชาติ และรูปทรงของสัตว์แบบตามจินตนาการ รูปทรงธรรมชาติ ประกอบไปด้วยด้วย รูปทรงธรรมชาติแบบคล้ายจริง และรูปทรงธรรมชาติแบบลวดลายประดับ และ รูปทรงสถาปัตยกรรม ประกอบไปด้วยด้วย รูปทรงสถาปัตยกรรมแบบหลังคาจั่วเดี่ยว รูปทรงสถาปัตยกรรมแบบหลังคาจั่วซ้อนชั้น และ รูปทรงสถาปัตยกรรมแบบหลังคาพิเศษ

ส่วนในด้านคุณค่าทางสุนทรียศาสตร์พบว่ารูปแบบมีคุณค่าทางความงาม 2 มิติ คือ คุณค่าทางรูปทรง และคุณค่าทางเรื่องราว รูปทรงเหล่านี้สามารถสะท้อนสุนทรียภาพอันมีลักษณะเฉพาะตัวโดยการใช้เส้น และจุดที่ทำให้เกิดเป็นรูปทรงที่มีขนาด และลักษณะต่าง ๆ จนทำให้เกิดความแปลกตา และน่าสนใจ กล่าวได้ว่าเป็นคุณค่าทางความงามแบบท้องถิ่นอีสาน ซึ่งเป็น

สุนทรียภาพที่เกิดจากความเรียบง่าย และเป็นอิสระในการสร้างสรรค์ของช่างแต่มีแบบฉบับของศิลปะพื้นถิ่นที่ไม่เหมือนที่ใด นอกจากนั้นคุณค่าทางเรื่องราวของรูปแบบอันมีศิลปกรรมเป็นหลักคิด สามารถเป็นแนวทางในการปฏิบัติจึงเปรียบเสมือนการขัดเกลาและควบคุมทางสังคมโดยทางอ้อมได้

2.อภิปรายผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การรับรู้ความงามจากผลงานรูปแบบ โดยเฉพาะรูปทรงที่ปรากฏถือว่าเป็นผลงานศิลปะอันเกิดจากความสัมพันธ์กันระหว่างตัวชิ้นงานคืองามจากวัตถุหรือรูปทรงนั้น ๆ และประสบการณ์จากการรับรู้ของผู้มองรูปทรงนั้น ๆ ที่งามจากตัวเราที่คิดว่างาม ดังนั้นความงามในผลงานรูปทรงทางศิลปะจึงอาจเกิดขึ้นที่ละส่วน หรือเกิดขึ้นพร้อมกันทั้ง 2 ส่วนก็ได้ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดแบบสัมพัทธ์นิยมของ George Santayana (2021) ที่กล่าวว่าความงามเปรียบเสมือนความจริงที่ปรากฏขึ้น เป็นสิ่งตรงกันหรือความลงรอยกันระหว่างสาระหรือแก่นสาร (essence) ของสิ่งที่มีอยู่เป็นลักษณะเฉพาะของวัตถุตามแนวคิดแบบอัตวิสัยกับการมีอยู่ (existence) อันเป็นสภาพที่ปรากฏของสิ่งนั้นๆ ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะตามแนวคิดแบบวัตถุวิสัยโดยที่สาระก็คือการรับรู้ในคุณลักษณะที่สำคัญและจำเป็นที่ทำให้สิ่งนั้นไม่ใช่สิ่งอื่น เป็น

คุณสมบัติที่ทำให้เรารู้กันเป็นสากลว่าคือสิ่งนั้น เช่น ทัศนธาตุที่ปรากฏบนรูปปั้น คือ รูปทรง เมื่อผู้ชมเห็น เช่นไรก็เป็นเช่นที่ตาเห็น ในขณะที่เดียวกันรูปทรงของ รูปปั้นที่เห็นอาจส่งผลไปยังความรู้สึกนึกคิดซึ่งถือว่าเป็นรสนิยมหรือความรับรู้ภายในของจิตใจแต่ละคน เป็นแก่นสารที่ผู้พบเห็นสร้างขึ้นมาจากการรับรู้โดยอาศัยจิตสำนึก หรือความคิดของตนโดยสามารถ แปรเปลี่ยนได้ตามกาลเวลา ด้วยความงามแบบ สัมพัทธ์นิยมนี้ส่งผลให้รูปปั้นวัดสวนวารีพัฒนารามมีความเรียบง่ายแต่โดดเด่น และแปลกตา สามารถ สะท้อนลักษณะเฉพาะแห่งสุนทรียภาพและความเป็น ตัวตนของคนในชุมชนได้เป็นอย่างดี

นอกจากการวิเคราะห์คุณค่าทางความงามตาม แนวคิดสุนทรียภาพจากรูปทรงของรูปปั้นตามแนวคิด แบบสัมพัทธ์นิยมแล้ว เรื่องราวของรูปปั้นยังสามารถ สะท้อนคุณค่าทางความงามอย่างมีนัยยะสำคัญได้อีก ทางหนึ่ง คุณค่าทางเรื่องราว (content value) ในรูปปั้น ที่สร้างสรรค์ขึ้นมาสามารถบ่งบอกถึงความหมาย และความสำคัญของศิลปะพื้นบ้านประเภทจิตรกรรม ในแบบดั้งเดิมของท้องถิ่นรวมถึงเรื่องราวในรูปปั้น ที่กล่าวถึงวรรณกรรมท้องถิ่น และวรรณกรรมในพุทธ ศาสนา เป็นการสะท้อนค่านิยมของคนในยุคหนึ่งที่ทำให้ ความสำคัญกับการสืบทอดแนวคิดทางพุทธศาสนา ผ่านรูปปั้น สอดคล้องกับงานวิจัยของนางนุช ภูมาลี (2558) ที่ศึกษาภาพทศชาติชาดก ภาพสะท้อนการ สืบทอดศาสนาในจิตรกรรมอีสานช่วงท้องถิ่น กรณ์ศึกษาจังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า อิทธิพลและ ความสัมพันธ์ทางวรรณกรรม และประเพณีท้องถิ่นที่มี บทบาทส่งผลกับงานรูปปั้น รูปปั้นที่ปรากฏในวัด สวนวารีพัฒนารามสามารถบ่งบอกเรื่องราวที่เป็น แนวคิดทางศาสนา และแนวคิดของคนในชุมชน ซึ่งรูปปั้น ของวัดสวนวารีสามารถบอกเนื้อหาสาระสำคัญ

ที่เป็นแนวคิดของคนในชุมชนโดยมองผ่านวรรณกรรม ทางศาสนาเรื่อง เวสสันดรชาดก และนิทานพื้นบ้าน เรื่อง สังข์สินไซ ทั้ง 2 เรื่องราวถือว่าเป็นแก่นสำคัญในเชิงแนวคิดที่คนในชุมชนใช้ในการสื่อสารเพื่อควบคุม และขัดเกลาคนในชุมชน กล่าวคือ นัยยะสำคัญของ วรรณกรรมในเรื่อง เวสสันดรชาดก คือการให้ทาน ซึ่งถือว่าเป็นแก่นสำคัญของพระพุทธศาสนา เพราะ ในทางพุทธศาสนาแล้วการทานหรือการให้คือปัจจัย สำคัญที่ทำให้คนในชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข มีความเอื้ออาทรและไม่เบียดเบียนกัน ในทางพุทธ ศาสนาเชื่อว่าทานเป็นบุญอย่างหนึ่ง เรียกว่า "ทานมัย" คือบุญที่เกิดจากการให้เป็นสังคหวัตถุ คือเป็นเครื่อง ยึดเหนี่ยวจิตใจกันไว้ได้ และเป็นบ่อเกิดแห่งบารมีที่ เรียกว่า ทานบารมี การให้ทานมีวัตถุประสงค์สำคัญใน การคลายความตระหนี่ ความเห็นแก่ตัว ความโลภใน จิตใจมนุษย์ ส่งผลให้เกิดความใสสว่าง และความ สะอาดของจิตใจขึ้นมา ดังนั้น ทานจึงหมายถึง การให้ ด้วยความบริสุทธิ์ใจไม่หวังผลตอบแทน แม้จะไม่ได้ หวังสิ่งใดตอบแทนก็ตาม เมื่อเราให้ทาน ทางพุทธ ศาสนาเชื่อว่าจะมีบุญเกิดขึ้น และบุญนั้นจะช่วย ออกแบบชีวิตของเราให้สมบูรณ์พร้อมด้วยทรัพย์ สมบัติ ถ้าใครปราศจากทานบารมี เกิดมาก็จะยากจน สร้างบารมีได้ไม่สะดวก เพราะมัวแต่กังวลเรื่องการทำ มาหากิน ทานจึงเป็นพื้นฐานของการพัฒนาคุณภาพ ชีวิตให้มีความเจริญก้าวหน้า สอดคล้องกับงานวิจัย ของสุภาวดี ไชยกาล (2556) ซึ่งได้วิเคราะห์คติธรรม จาก จิตรกรรมฝาผนังวัดทุ่งศรีเมืองจังหวัด อุบลราชธานี พบว่ารูปปั้นหรือจิตรกรรมฝาผนังแต่ละ ภาพมีหลักธรรมแฝงอยู่ในเรื่องของการดำเนินชีวิต ความเป็นจริง ของโลกความถูกต้อง และความดีงาม ของมนุษย์ ซึ่งหลักธรรมเหล่านี้จะเป็นแสงสว่างส่อง

ทางที่จะนำพาผู้ปฏิบัติไปพบกับชีวิตที่สะอาด สงบ สว่าง เช่น หลักการให้ทานจากชาดกเรื่องพระเวสสัตร

ส่วนนิทานพื้นบ้านเรื่องสังข์สินไช้นั้น มีเนื้อหาครบรสทั้งการผจญภัยและชิงรักหักสวาท แต่นัยยะสำคัญของนิทานเรื่องสังข์สินไช้นั้น กล่าวถึง ธรรมะ ย่อมชนะอธรรม นอกจากนั้นบุคลิกลักษณะของตัวละครโดยเฉพาะสินไชยยังเพียบพร้อมไปด้วยความกตัญญู อุตสาหะ ความมานะ พากเพียรไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคใด ๆ ที่ขวางหน้าอยู่ และมีปัญญาอันชาญฉลาด บุคลิกลักษณะดังกล่าวเป็นตัวแทนของบุคคลในอุดมคติของสังคมอีสาน และลาวในช่วงเวลาที่นิทานเรื่องนี้ถือกำเนิดขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ บุรินทร์ เปล่งดีสกุล (2554) ที่ศึกษาเรื่องพัฒนาการของจิตรกรรมฝาผนังอีสาน กรณีศึกษาจังหวัดขอนแก่น จังหวัดมหาสารคาม และจังหวัดร้อยเอ็ด พบว่าวรรณกรรมพื้นบ้านเรื่องสังข์สินไชยเป็นวรรณกรรมที่ได้รับความนิยมในภาคอีสานเป็นอย่างมากในช่วงเวลา ก่อน พ.ศ. 2500 นอกจากนั้นยังสอดคล้องกับงานวิจัยของขวลิศ อธิปัตยกุล (2554) ที่ศึกษาอุปแต้ม์ฝาผนัง สิมอีสานโดยมุ่งเน้นการสืบทอดพัฒนาทางงานช่างอีสานก่อน พ.ศ. 2500 พบว่า อุปแต้ม์อีสานในช่วงเวลาดังกล่าวได้รับอิทธิพลทั้งทางด้านเนื้อหาและเชิงช่างจาก สปป.ลาว

สาระสำคัญของวรรณกรรม และนิทานพื้นบ้าน ทั้ง 2 เรื่องนี้ เป็นสารที่ชุมชนต้องการที่จะสื่อสารให้สังคมในชุมชนรับรู้ร่วมกัน สาระสำคัญดังกล่าวสามารถใช้เป็นขนบธรรมเนียม และจารีตที่จะคอยควบคุมและขัดเกลาคนในชุมชนให้อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข เมื่อสังคมเกิดความสงบสุขแล้วย่อมนำมาซึ่งมีสุนทรียภาพในการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน

สอดคล้องกับงานวิจัยของปิยนัส สุดี (2557) ที่ศึกษาภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรมในเขตอีสานตอนกลางผ่านอุปแต้ม์โดยพบว่า ภาพสะท้อนระหว่างอุปแต้ม์กับ สังคม สะท้อนออกมาเป็นเรื่องราวทางพระพุทธศาสนาวรรณกรรมท้องถิ่นและภาพวิถีชีวิตชาวบ้านในช่วงเวลานั้นอุปแต้ม์ยังคงบทบาทต่อสังคม ในความสัมพันธ์ของวิถีชีวิตชุมชน ในหลากหลายมิติ ส่งผลต่อคติความเชื่อในการเขียนอุปแต้ม์ที่สร้างขึ้นด้วยความเชื่อ ความศรัทธา เพื่อเป็นพุทธบูชา และใช้สอนศีลธรรม นับว่าเป็นสุนทรียภาพที่เกิดจากความซาบซึ้งในคุณค่าของเรื่องราวอันเกิดจากแนวคิดในการอยู่ร่วมกันของคนในชุมชน

จากที่กล่าวมาข้างต้นทำให้ทราบว่า อุปแต้ม์อันเกิดจากรูปทรงมีความงามในลักษณะแบบสัมพัทธ์นิยม (relativism) ซึ่งเกิดจากการรวมแนวความคิดของวัตถุนิยม และ อัตนิยมหรือจิตนิยม คืออยู่กึ่งกลางระหว่างความเป็นงามที่สมบูรณ์ของคุณสมบัติทางสุนทรียะทางทัศนธาตุในรูปทรงของอุปแต้ม์ และความรู้สึกทางสุนทรียะของผู้รับรู้ที่เป็นไปตามความคิดของผู้พบเห็นอุปแต้ม์ ส่งผลให้เกิดการรับรู้คุณค่าทางความงามที่มีลักษณะเฉพาะของความเป็นท้องถิ่นซึ่งจะนำไปสู่ลักษณะเฉพาะของสุนทรียภาพของชุมชนนั้น ๆ นอกจากนั้นสาระสำคัญของเรื่องราวหรือเนื้อหา และหลักธรรมแฝงอยู่ในวรรณกรรมยังส่งผลให้เกิดคุณค่าทางความงามที่สัมพันธ์กับค่านิยมของวิถีการดำรงชีวิตของคนในชุมชนได้หลากหลายมิติ ค่านิยมดังกล่าวส่งผลให้ชุมชนสามารถอยู่ร่วมกันโดยปกติสุขได้เป็นอย่างดี

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเชิงสร้างสรรค์ภายใต้ทุนส่งเสริมการสร้างสรรค์งานวิจัยของคณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ประจำปี 2564 เรื่องการสร้างสรรค์เครื่องปั้นดินเผา

จากรูปทรงและสีของสุปแต้มวัดสนวนวารัพัฒนาราม บ้านหัวหนอง ตำบลหัวหนอง อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น

เอกสารอ้างอิง

กิตติธันต์ ญาณพิสิษฐ์. (2560). สถานภาพสุปแต้มอีสาน : อดีตจนถึงปัจจุบัน. วารสารบริการปกครอง. 6(2) : 155-173.

จักริน เงินทอง. (2557). จิตรกรรมฝาผนังอีสานที่ปรากฏอิทธิพลจิตรกรรมไทยภาคกลาง : กรณีศึกษาจังหวัดขอนแก่น. สืบค้นเมื่อ 2 ธันวาคม 2564, สืบค้นจาก : <https://gsbooks.gs.kku.ac.th/57/grc15/files/hmo42.pdf>.

ชลิต อธิปัตย์กุล. (2554). สุปแต้มฝาผนังสมัยอีสาน : การสืบทอดพัฒนาทางงานช่างอีสาน ก่อน พ.ศ. 2500. วารสารศิลปกรรมบูรพา. 12(1) : 137-156.

ด็ก แสนบุญ. (2560). ลักษณะอีสาน : ว่าด้วยศิลปวัฒนธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 3, อุบลราชธานี : บริษัทยงสวัสดิ์อินเตอร์กรุ๊ป.

นงนุช ภูมาลี. (2558). ภาพทศชาติชาดก ภาพสะท้อนการสืบทอดศาสนาในจิตรกรรมอีสาน ช่างท้องถิ่น กรณีศึกษาจังหวัดร้อยเอ็ด. วารสารศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. 7(2) : 227-248.

บุรินทร์ เปล่งดีสกุล. (2554). พัฒนาการของจิตรกรรมฝาผนังอีสาน กรณีศึกษาจังหวัดขอนแก่น

จังหวัดมหาสารคาม และจังหวัดร้อยเอ็ด. วารสารศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. 3(1) : 84-113.

ปิยนัส สุดี (2557). สุปแต้ม : ภาพสะท้อนสังคมและวัฒนธรรมในเขตอีสานตอนกลาง. วารสารศิลปกรรมบูรพา. 17(2) : 33-56.

ไพโรจน์ สโมสรและคณะ. (2532). จิตรกรรมฝาผนังอีสาน. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป.

มัย ตะดียง. (2547). สุนทรียภาพทางทัศนศิลป์. กรุงเทพฯ : วาดศิลป์.

สุภาวดี ไชยกาล. (2556). วิเคราะห์คติธรรมจากจิตรกรรมฝาผนังวัดทุ่งศรีเมืองจังหวัดอุบลราชธานี. ปริญญาพุทธศาสนา มหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

George Santayana. (2021). The Sense of Beauty: Being the Outlines of Aesthetic Theory. สืบค้นเมื่อ 23 ตุลาคม 2564, สืบค้นจาก : https://en.wikipedia.org/wiki/The_Sense_of_Beauty.